

STUDIJŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: MAGISTRANTŪROS STUDENTŲ POŽIŪRIS

Toma Sakalauskaitė

Šiaulių universitetas

Įvadas

Pagrindiniuose Europos Sąjungos dokumentuose, reglamentuojančiuose aukštojo mokslo kokybę, akcentuojama, kad aukštasis mokslas turi būti kokybiškas, konkurencingas, atviras, dinamiškas, patrauklus, keliantis pasitikėjimą studentams, socialiniams partneriams, bendruomenei, Europai ir pasauliui (Salamankos konvencija, 2001). Todėl šiuolaikinei aukštajai mokyklai tenka realizuoti uždavinį, kur konkurencingumas keliamas ne tiek nacionaliniu, kiek tarptautiniu mastu, o prioritetu tampa – aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas, kuris neįmanomas be kokybės vertinimo. Tiek Lietuvos, tiek užsienio moksliniuose tyrimuose kokybės vertinimo ir užtikrinimo klausimams skiriamas gana daug dėmesio (Stumbrys, 2004; Savickienė 2004; Lagrosen, Seyyed-Hashemi, Leitner, 2004 ir kt.), nes už šių paslaugų kokybę bei jos užtikrinimą atsako pats teikėjas (Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatai, 2006), todėl kiekviena aukštoji mokykla turi būti suinteresuota teikti kokybiškas paslaugas.

Vidinis aukštojo mokslo studijų kokybės užtikrinimas remiasi studijų kokybės būklės įvertinimu, kuris realizuojamas instituciniu, studijų programų bei tematiniu lygmenimis. Šiame straipsnyje nagrinėjamas institucijos kokybės užtikrinimo lygmuo, kuriam tenka vidinių reikalavimų nusistatymas ir įsivertinimas. Kokybė švietime yra esminė vertybė, kuri nuolat kinta, todėl savo ruožtu kinta ir jos vertinimo aspektai. O tai suponuoja problemą: kaip apibrėžti kokybės vertinimo sritis ir kriterijus, įgalinančius objektyviausiai vertinti esamą situaciją, kokį vaidmenį vertinime atlieka buvę studijų proceso dalyviai, t. y. absolventai?

Tyrimo objektas – magistrantūros studijų programų studentų požiūris į studijų kokybę.

Tikslas – atskleisti edukologijos magistrantūros studijų programų studentų požiūrį į studijų kokybės realizavimą institucijoje

Uždaviniai: teoriškai pagrįsti studijų kokybės sampratą ir studijų kokybės vertinimo sritis; nustatyti studijų kokybės tobulinimo aspektus; patikrinti studijų kokybės vertinimo instrumentą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, anketinė apklausa.

Studijų kokybės vertinimo problema

LR Mokslo ir studijų įstatyme bei LR Aukštojo mokslo įstatyme pažymima, jog „studijos tai <...> mokymasis aukštojoje mokykloje pagal tam tikrą studijų programą“. Savo ruožtu, reikia detalesnės analizės, kad būtų apibūdinta kokybės samprata, kuria aktyviai jau keletą dešimtmečių domimasi aukštojo mokslo sektoriuje ir kuri šiuo metu traktuojama kaip esminė vertybė. Kaip teigia daugelis mokslininkų (Harvey, Green, 1993; Lomas, 2004; Scott, A. Burns, Cooney, 1996; Newton, 2007 ir kt.), vieningai ir nekintamai apibrėžti kokybės definicijos neįmanoma, nes tai – multidimensinė sąvoka, kuri gali būti atskleidžiama įvairiais aspektais: *kaip tobulumas, klaidų nebuvimas, tikslo atitikimas, virsmas (kaita), išskirtinumas, vartotojų poreikių tenkinimas*.

Kokybę, kaip *tobulumo išraišką (quality as excellence)*, L. Harvey, D. Green (1993), L. Lomas (2004) apibrėžia kaip aukščiausio lygio paslaugų teikimą, nes universitetui ir jo akademinėi bendruomenei tai priklauso pagal statusą. Kokybė gali būti apibūdinama ir kaip *klaidų nebuvimas (quality as zero errors)*. Pastaroji prieiga kokybę apibūdina kaip paslaugų teikimą be jokių trūkumų (I. Savickienė, 2005), tačiau, anot L. Lomas (2006), ši prieiga per daug idealistinė aukštajam mokslui, nes universiteto paskirtis – identiškų absolventų rengimas. Kokybė, kaip *tikslo atitikimas (quality as fitness for purpose)*, tai dažniausiai vartojama kokybės definicija aukštajame moksle. Remdamasi šiuo konceptu, institucija pati turi nuspręsti, kokiu mastu paslauga ar produktas atitiks išsikeltus tikslus, nes institucijos kokybė priklauso nuo to, kaip ji laikosi užsibrėžtos misijos ir įgyvendina tikslus (Westerheijden, 2005; Lomas, 2004; Scott, Burns, Cooney, 1996). Ši prieiga koncentruojasi į suinteresuotų grupių (aukštojo mokslo vartotojų) poreikius. M. Tam (2001), L. Harvey (1995) kokybę atskleidžia kaip *virsmą / kaitą (quality as transformation)*. Remiantis šiuo požiūriu, pagrindinis aukštojo mokslo kokybės vartotojas yra studentas, kurio suvokimas, nuostatos ir tikslai keičiasi ir plėtojasi studijų procese. Kuo absolventas geriau savo darbe gebės susidoroti su jam keliamais reikalavimais, taikydamas universitete įgytas žinias, patirtį ir įgūdžius, tuo geriau bus realizuoti konkretaus universiteto išsikelti tikslai. Kokybė, kaip *išskirtinumas (quality as exception)*, J. C. Green (2004) teigimu, šiuo atveju akcentuojamas studijų išskirtinumas,

lyginant priklausomai su kita adekvačiai teikiama paslauga. Tai labiau tradicinė kokybės samprata. Kokybė, kaip *virtotojų poreikių tenkinimas (quality as customer satisfaction)*, suprantama kaip siekis patenkinti vartotojų keliamus reikalavimus (Ruben, 1995; Newton, 2007).

Taigi, studijų kokybę aukštajame moksle gali būti charakterizuojama kaip sąlygų sudarymas asmens saviugdai plėtoti ir kvalifikacijai, atitinkančiai kiekvienos institucijos reikalavimus, įgyti.

Nuo kiekvienos institucijos priklauso atitinkamų studijų kokybės sričių vertinimas. G. McElwee, G. Pennington (1993), I. Savickienė (2004), S. Lagrosen, R. Seyyed-Hashemi, M. Leitner (2004) pateikia įvairių šalių institucinio studijų kokybės vertinimo dimensijas. Daugelis minimų dimensijų yra aktualios Lietuvos švietimo sistemos kontekste, todėl, rengiant tyrimo instrumentą, buvo remiamasi tik tomis dimensijomis, kurios geriausiai galėtų atspindėti studijų kokybę: studentų priėmimas ir paramos jiems organizavimas, studentų tobulėjimas, akademinio personalo kvalifikacijos tobulinimas, materialinių išteklių valdymas, išorinių ryšių palaikymas, misijos ir tikslų įgyvendinimas, vadovavimas, studijų kokybės užtikrinimas (Savickienė, 2004). Pastarosios trys minėtos sritys, t. y. misijos ir tikslų įgyvendinimas, vadovavimas ir studijų kokybės užtikrinimas, straipsnyje nebus nagrinėjamos, nes šiuo atveju labiau tinkamas būtų dokumentų analizės metodas.

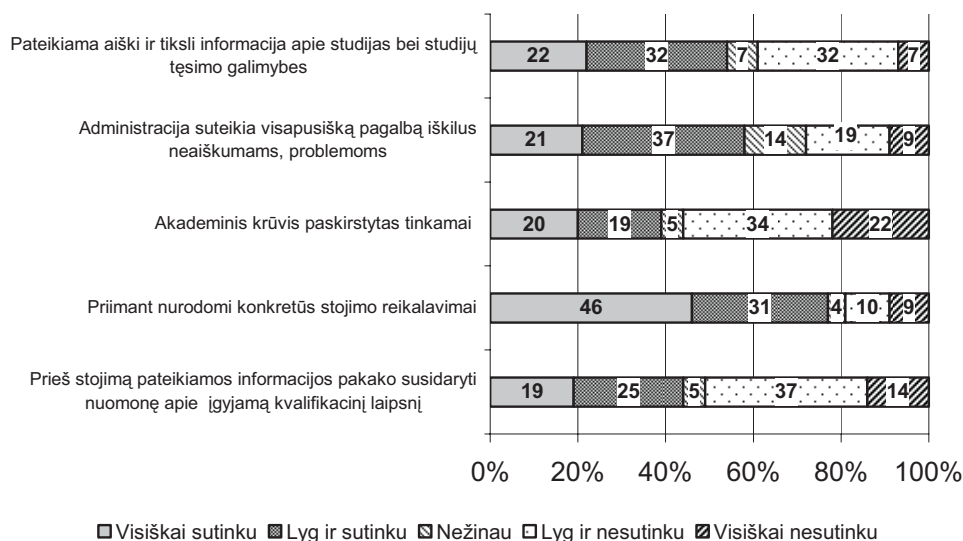
Magistro studijų programų absolventų požiūris į studijų kokybę empirinio tyrimo rezultatai

Teorinės prielaidos paskatino atlikti empirinį tyrimą. Tyrimas ir duomenų analizė atlikti dviem etapais. Pirmame etape išsamiai analizuoti dokumentai bei mokslinė literatūra, o tai leido apibrėžti būsimo empirinės analizės gaires. Antrame etape atlikta edukologijos magistrantūros studijų programų absol-

ventų apklausa. Klausimyną sudarė penki blokai: *studentų priėmimas bei paramos jiems organizavimas, studentų tobulėjimas, akademinio personalo kvalifikacijos tobulinimas, materialinių išteklių valdymas, išorinių ryšių palaikymas ir plėtojimas*, t. y. dimensijos, kuriomis remiantis galima vertinti aukštojo mokslo studijų kokybę. Į klausimyną neįtrauktos *misijos ir tikslų įgyvendinimo* ir *studijų kokybės užtikrinimo* dimensijos, nes pastaruoju atveju tinklingiau būtų taikyti dokumentų analizės metodą. Kadangi straipsnyje remiamasi tik absolventų nuomone, todėl neįtraukta dimensija, kuri apima *vadovavimą*. Apklausa buvo vykdoma 2008 m. birželio mėn. Iš viso buvo išdalyta 130 klausimynų, 127 grįžo, 3 klausimynai buvo užpildyti nepilnai, todėl duomenys ne naudoti. Absolventų tyrimo imtį sudarė 127 edukologijos magistrantūros studijų programų absolventai. Klausimynas sudarytas iš uždaro tipo klausimų, kur respondentų buvo prašoma pareikšti savo nuomonę ir požiūrį į pateiktus teiginius. Įvertinimui pateikta penkių įverčių Likerto skalė: *Visiškai sutinku, Lyg ir sutinku, Nesutinku, Lyg ir nesutinku, Visiškai nesutinku*. Pirminiai duomenys užkoduoti SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) duomenų apdorojimo paketu *Windows / SPSS 14.0* ir pateikti aprašomąja statistika.

Siekiant išsiaiškinti studijų kokybę, daugelis tyrimų atliekami remiantis studentų nuomone. Siekiant objektyvizuoti tyrimą, remiamasi magistrantūros absolventų studijų kokybės vertinimu, nes studentai ne visada geba objektyviai įvertinti esamą situaciją.

Studentų priėmimas ir paramos jiems organizavimas – svarbi kokybės vertinimo sistemos dalis, kuri straipsnyje pateikiama kaip reikalavimų būsiamiems studentams tinkamumas, pakankamumas ir jų prieinamumas, pagalbos būsiamiems studentams adaptuotis efektyvumas, akademinio krūvio optimalus paskirstymas.

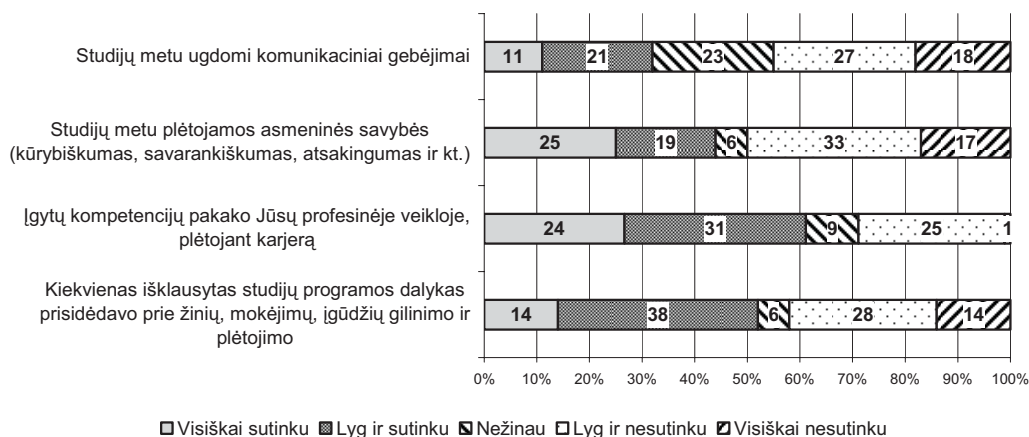
1 pav. Absolventų požiūris į priėmimą ir paramos studentams organizavimą (proc.)

Absolventai, vertindami priėmimą ir paramos organizavimą, daugiausia (77 proc.) pritarė, jog, primant į antrosios pakopos studijas, nurodomi konkretūs stojimo reikalavimai. Tačiau, vertindami informacijos apie įgyjamą kvalifikacinį laipsnį sklaidą, absolventai buvo kiek kritiškesni ir kiek daugiau nei pusė (51 proc.) jų pastebėjo, jog šiuo klausimu jautė informacijos stygių, kaip ir aiškios, ir tikslios informacijos stygių apie studijas ir jų tęsimo galimybes (39 proc.). Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog, vertinant akademinio krūvio paskirstymą, tik 39 proc. respondentų sutinka, kad jis paskirstytas tinkamai. Tačiau, siekiant išsiaiškinti tokį pastarojo kriterijaus

vertinimą, reikia išsamesnės analizės.

Tiek administracijos darbuotojai, tiek pedagoginis personalas turi skirti laiko studentų konsultacijoms studijų klausimais bei padėti prisitaikyti prie studijų sąlygų ir reikalavimų, kad jie, kaip galima greičiau, taptų visaverčiai universiteto bendruomenės nariai. Šiuo atveju absolventai yra beveik patenkinti (58 proc.) teikiamų paslaugų kokybe.

Studijų metais studentai turėtų visapusiškai tobulėti, todėl derėtų paanalizuoti studentų vertinimo lygmenį akademinio, profesinio ir asmeninio tobulėjimo aspektu.

2 pav. Absolventų požiūris į sąlygas studentų akademiniam, profesiniam ir asmeniniam tobulėjimui (proc.)

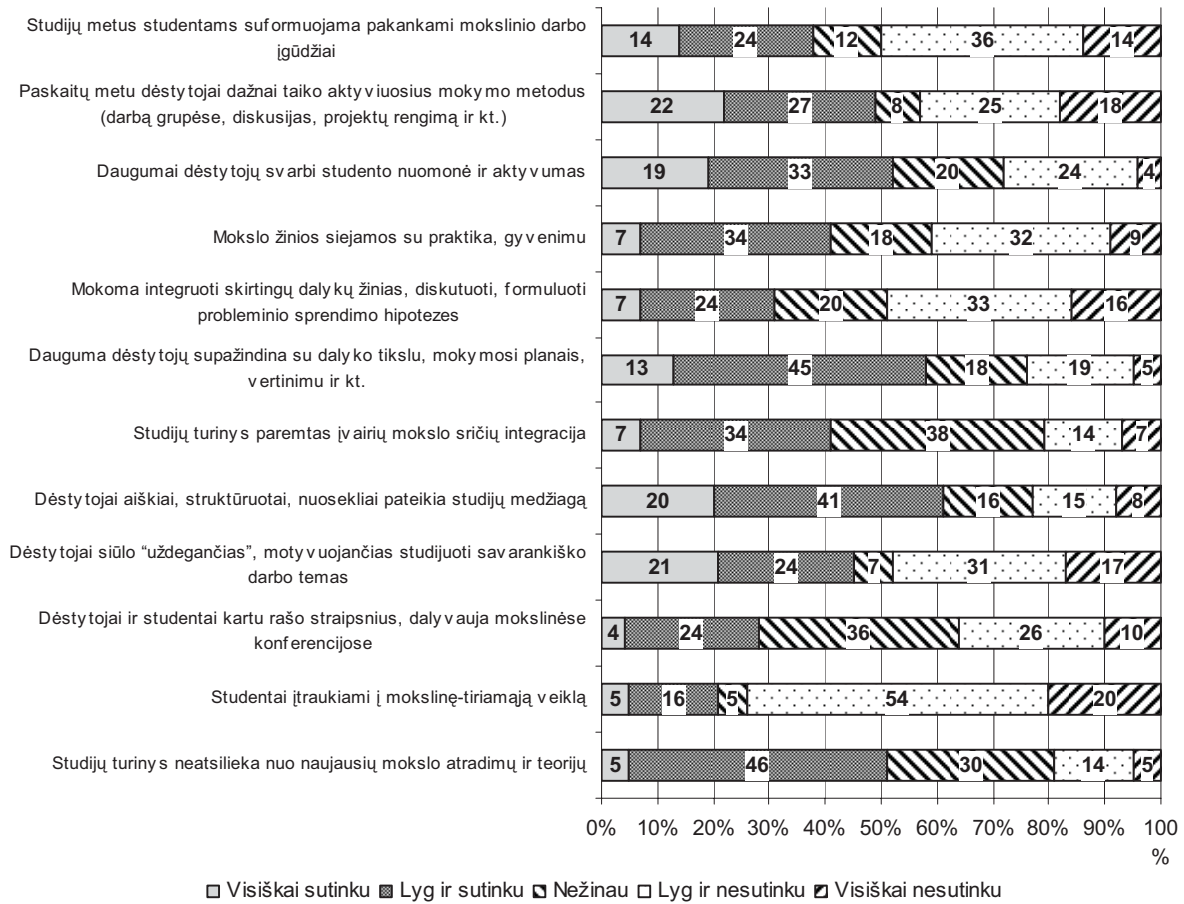
Apklausoje rezultatai (2 pav.) rodo, kad sąlygos studentų akademiniam pažangai ir asmeniniam tobulėjimui yra sudarytos. 52 proc. absolventų teigė, jog kiekvienas išklaustytas modulis prisidėjo jų prie žinių, mokėjimų ir įgūdžių plėtojimo ir gilinimo. Kiek daugiau nei pusė (55 proc.) tyrime dalyvavusių absolventų teigė, jog įgytų kompetencijų pakako jų profesinėje veikloje bei plėtojant karjerą. Prasčiausiai (44 proc.) studentai įvertino asmeninių savybių (kūrybiškumo, savarankiškumo, atsakingumo) plėtojimą studijų metais, nors šis procesas turėtų vykti įvairiapusiškai, t. y. studijų metu studentai turėtų tobulinti ne tik akademinis ar profesinius, bet ir asmeninius įgūdžius, kaip tai pastebima Lietuvos nacionalinės kvalifikacijų sąrangos metmenyse.

Akademinio personalo kvalifikacija ir jos tobulinimas yra svarbus studijų kokybę lemiantis veiksnys. Nuo akademinio personalo kompetentingumo – didaktinės, studijų dalykų turinio tobulinimo ir mokslinės veiklos – priklauso studentų studijų kokybės vertinimas.

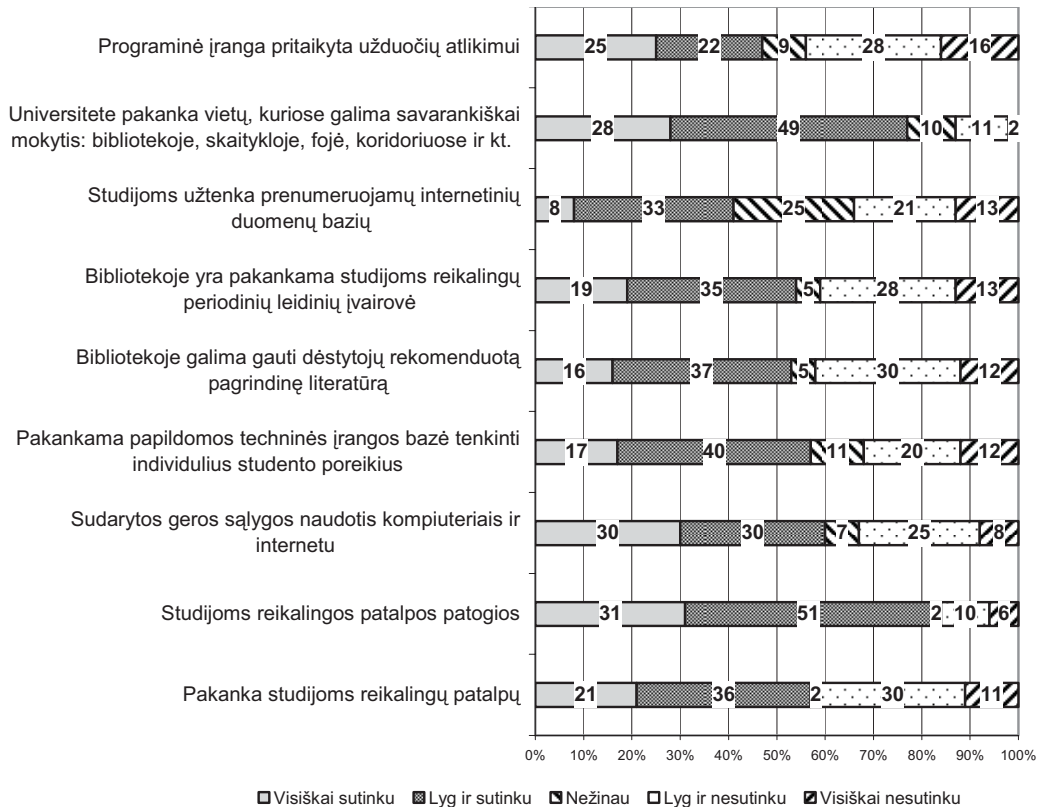
Bendruosiuose magistrantūros studijų reikalavimuose antrosios pakopos studijos apibrėžiamos kaip skirtos „asmens profesinei ir mokslinei kvalifikacijai kelti“. Analizuojant apibendrintus tyrimo duomenis (3 pav.), matyti, jog 49 proc. dėstytojų paskai-

tose taiko aktyvius darbo metodus, moko integruoti skirtingų dalykų žinias, diskutuoti, formuluoti probleminio sprendimo hipotezes (31 proc.). Mažiau nei pusė (45 proc.) dėstytojų paskaitose siūlo studentams savarankiško darbo temas, kurias būtų galima apibūdinti kaip uždegančias ir motyvuojančias studijuoti. Kiek kritiškiau studentai vertino įtraukimą į mokslinę tiriamąją veiklą, 21 proc. sutiko, jog dėstytojai kartu atlieka mokslinius tyrimus, dalyvauja mokslinėse konferencijose. Tačiau didesnė absolventų dalis (50 proc.) pažymėjo, jog stokoja mokslinio darbo įgūdžių. Reikia pastebėti, jog, vertindami dėstytojų profesinio tobulėjimo kokybės lygmenį, absolventai dažnai savo nuomonę išreiškė neutralia pozicija „Nežinau“. Todėl reikėtų išsamesnio tyrimo, siekiant išsiaiškinti tokios studentų nuomonės priežastis ir kaip studijų procesą labiau orientuoti į tyriminių kompetencijų plėtojimą.

Siekiant plėtoti studijų kokybę, svarbu sukurti ir ją laiduojančią materialinę aplinką. Materialinė aplinka apima auditorijų patogumą, tinkamumą, pritaikomumą, techninės bei programinės įrangos naudojimą ir prieinamumą, informacijos šaltinių pasiūlą bibliotekoje (knygos, el. prieigos), bibliotekos darbo laiko patogumą.

3 pav. Absolventų akademinio personalo profesinio tobulėjimo vertinimas (proc.)

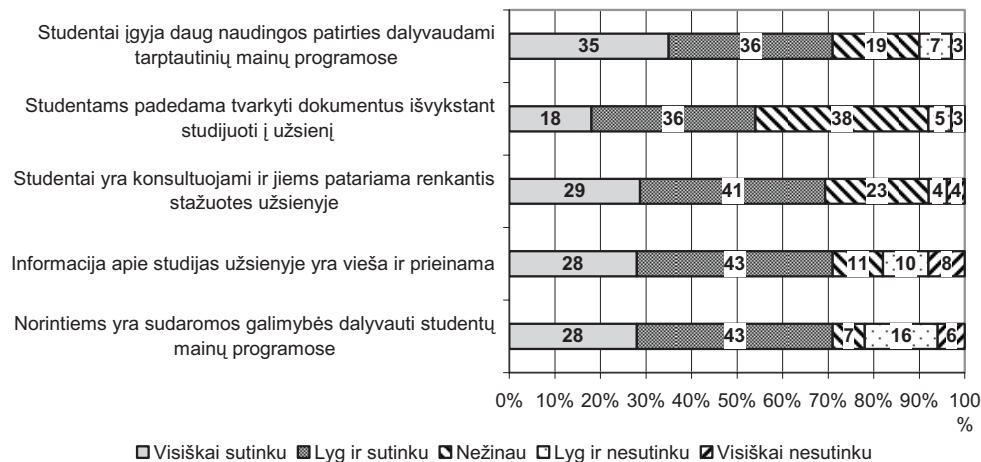

4 pav. Absolventų, studijų procesui skirtos materialinės aplinkos vertinimas (proc.)

Absolventų atsakymų analizė (4 pav.) leido nustatyti, jog materialinė bazė, kuri reikalinga kokybiškoms studijoms užtikrinti, absolventų vertinama gerai. Geriausiai studentai vertino universitete įrengtų patalpų pakankamumą studentų savarankiškam mokymuisi (77 proc.) bei tai, jog studijoms reikalingos patalpos yra patogios (91 proc.). 60 proc. absolventų pastebėjo, jog yra geros sąlygos naudotis kompiuteriais, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, jog trūksta programinės įrangos gautoms užduotims at-

likti, biblioteka galėtų pasiūlyti didesnę leidinių asortimentą, o studijų proceso organizatorius praplėsti techninės įrangos bazę individualiems studentų poreikiams tenkinti.

Daugelį atvejų švietimo institucijos dažnai kritikuojamos dėl nepakankamo išorinių ryšių palaikymo ir plėtojimo. Studentų ir dėstytojų dalyvavimas tarptautinėse mainų programose yra vienas pastarųjų kriterijų, kurie numatyti kokybės vertinime ir nusako kokybės lygmenį.

5 pav. Universiteto išorinių ryšių plėtojimas

Daugelyje ES dokumentų, kurie reglamentuoja studijas, akcentuojamas bendradarbiavimas su socialiniais dalininkais, alumni, studentų ir dėstytojų tarptautiniai mainai, nes tik pastarųjų ryšių palaikymas padeda orientuotis į esamą ir būsimą darbo rinkos situaciją bei prisideda prie naujų įgūdžių plėtojimo. Daugelis absolventų palankiai įvertino tai, jog norintiems yra sudaromos sąlygos dalyvauti mainų programose, o informacija yra vieša ir prieinama (71 proc.). Absolventai ypač palankiai įvertinimo ir akcentavo, jog studentai, dalyvaudami tarptautinių mainų programose, įgyja daug naudingos patirties (71 proc.).

Išvados

1. Konceptuali kokybės samprata mokslinėje literatūroje prasiplėtė ir apibrėžiama įvairiai. Tai leidžia savo ruožtu ją vartoti ir edukaciniu aspektu įvairiose švietimo proceso grandyse.
2. Palankiausiai absolventai vertino *įgytas kompetencijas*, kurios prisidėjo prie jų visapusiškai sėkmingos integracijos darbo rinkoje ir adaptacijos profesinėje veikloje, *materialinius išteklius* (patalpas), kurie, jų nuomone, yra patogūs ir pritaikyti studijų procesui, bei *įgyjamą patirtį*, dalyvaujant tarptautinių mainų programose.
3. Apibendrinant respondentų atsakymus į studijų kokybės vertinimą, išryškėjo sritys, kurioms reikia

išsamesnių tyrimų ir objektyvesnių vertinimų, t. y. studentų įtraukimas į mokslinę tiriamąją veiklą, studentų asmeninių savybių (kūrybiškumo, savarankiškumo, atsakingumo) plėtojimas studijų metu, materialiniai ištekliai. Tačiau išsamesniam studijų kokybės vertinimui ir objektyvesniems rezultatams gauti, reikėtų į visumą sujungti studijų proceso organizatorių, studijų proceso dalyvių, socialinių dalininkų nuomones.

Literatūra

1. *Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatos*, 2007. Kaunas: Technologija.
2. Barnett R., 1992, *Improving Higher Education: Total Quality Care*. Open University Press.
3. Green J. C., 2004, The relation and dialogic Dimensions of program quality. *Advances in program evaluation*. Vol. 7. Oxford.
4. Harvey L., Green D., 1993, *Defining Quality, Assessment and Evaluation in Higher Education*. Vol. 18. No. 1. P. 9–35.
5. Harvey L., 1995, *Editorial. Quality in Higher education*. Vol. 1. Nr. 2. P. 123–146.
6. Lagrosen S., Seyyed-Hashemi R., Leitner M., 2004, Examination of the dimensions of quality in higher education. *Quality Assurance in Education*. Vol. 12. Nr. 2. P. 61–69.
7. Lomas L., 2004, Embedding quality: the challenges for higher education. *Quality Assurance in Education*. Vol. 12. No. 4. P. 157–65.

8. *Magistrantūros studijų raidos išvalgos*, 2008. Vilnius: Kopa.
9. McElwee G., Pennington G., 1993, Dimensions of Quality: Implications for Higher Education Institutions. *International Journal of Educational Management*. Vol. 7. No. 4.
10. Newton J., 2007, What is quality? Embedding quality culture in higher education. A selection of papers from the 1st European forum for quality assurance. Prieiga per internetą: <http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/publications/EUA_QA_Forum_publications.pdf> (žr. 2008-03-14).
11. Ruben B. D., 1995, *Quality in higher education*. New Brunswick, New York.
12. Salamanca Convention, 2001. Prieiga per internetą: <http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/SALAMANCA_final.1069342668187.pdf> (žr. 2008-01-12).
13. Savickienė I., 2004, Institucinis studijų kokybės vertinimas: dimensijos, kriterijai ir rodikliai. *Aukštojo mokslo kokybė*. Nr. 1. P. 26–37.
14. Savickienė I., 2005, Universitetinių studijų kokybės vertinimo sistemos projektavimas. *Daktaro disertacija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
15. Stumbrys E., 2004, Vidinis ir išorinis aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas, *Aukštojo mokslo kokybė*. Nr. 1. P. 158–165.
16. Scott C., Burns A., Cooney G., 1996, Reasons for discontinuing study: The case of mature age female students with children. *Higher education*. Vol. 31.
17. Tam M., 2001, *Measuring quality and performance in Higher education*. Vol. 7. No 1.
18. Westerheijden F., 2005, Judančio taikinio link: aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas Europoje. *Aukštojo mokslo kokybė*. Nr. 2. P. 52–71.

STUDIES QUALITY ASSESSMENT: ATTITUDE OF ALUMNI OF MASTER DEGREE STUDY PROGRAMMES

Toma Sakalauskaitė

Summary

Studies quality assessment and studies quality assurance for many reasons are one of the most important problems in higher education nowadays. It is because the institution is responsible for the quality assurance. This paper seeks to establish the basic dimensions on which to construct a system of indicators for evaluating higher education quality, within the framework offered by the European Space for Higher Education. The paper also describes the multidimensional studies quality conceptions. The aim of this empirical research is to verify the study process analysis instrument and to define the completed research on opinion of alumni of master degree study programmes. The research was performed in June, 2008, the research participants were 127 students. A questionnaire was designed on the basis of five studies quality dimensions, which allow identifying the most problematic fields from the perspective of alumni.

Keywords: studies quality, studies quality assessment, master degree studies.

STUDIJŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMŲ STUDENTŲ POŽIŪRIS

Toma Sakalauskaitė

Santrauka

Aukštojo mokslo studijų kokybės vertinimas ir kokybės užtikrinimas dėl daugelio priežasčių pastaruoju laikotarpiu yra viena aktualiausių problemų. Kadangi už šių paslaugų teikimą ir jų kokybės užtikrinimą atsako pati aukštoji mokykla, todėl iškyla būtinybė gilintis į kokybės vertinimo sritis bei kriterijus ir plėtoti kokybės užtikrinimo sistemą, kuri turi atitikti ir Europos aukštojo mokslo erdvės reikalavimus. Straipsnyje aptariama multidimensinė studijų kokybės samprata bei nagrinėjamos studijų kokybės dimensijos. Pristatomi 2009 m. birželio mėn. atlikto empirinio tyrimo rezultatai, kurio tikslas – patikrinti tyrimo instrumentą ir atskleisti magistro studijų programų studentų požiūrį į studijų kokybės realizavimą aukštojo mokslo institucijoje. Tikslui pasiekti buvo sukonstruotas tyrimo instrumentas, kuris remiasi penkiais dimensijomis. Empiriniame tyrime dalyvavo 127 edukologijos magistro studijų programose studijavę absolventai. Tyrimas leido identifikuoti studijų kokybės problemines sritis, kurios savo ruožtu reikalauja išsamesnio tyrimo bei gilesnės analizės. Kadangi buvo siekiama patikrinti ir tyrimo instrumentą, todėl šiuo straipsniu neketinama pateikti išsamaus studijų kokybės vertinimo.

Prasminiai žodžiai: studijų kokybė, studijų kokybės vertinimas.

Įteikta 2009-10-24